

Πάολο Τσεζαρέτι

Οι γυναίκες του αυτοκράτορα

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

*

«ΘΕΟΔΩΡΑ»

Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2003

«Η ΧΑΜΕΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ»

Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2007

ΠΑΟΛΟ ΤΣΕΖΑΡΕΤΙ

Οι γυναίκες του αυτοκράτορα

*Το σκάνδαλο της τετραγαμίας
του Λέοντος ΣΤ' του Σοφού*

ΩΚΕΑΝΙΔΑ
ΑΘΗΝΑ * 2016

Στην Κλέλια

1η έκδοση: Οκτώβριος 2016
Τίτλος πρωτοτύπου: Paolo Cesaretti, *Le quattro mogli dell' imperatore*

Επιμέλεια: Σοφία Μάλλη
Τυπογραφική διόρθωση: Χρήστος Γιαμαρέλλος

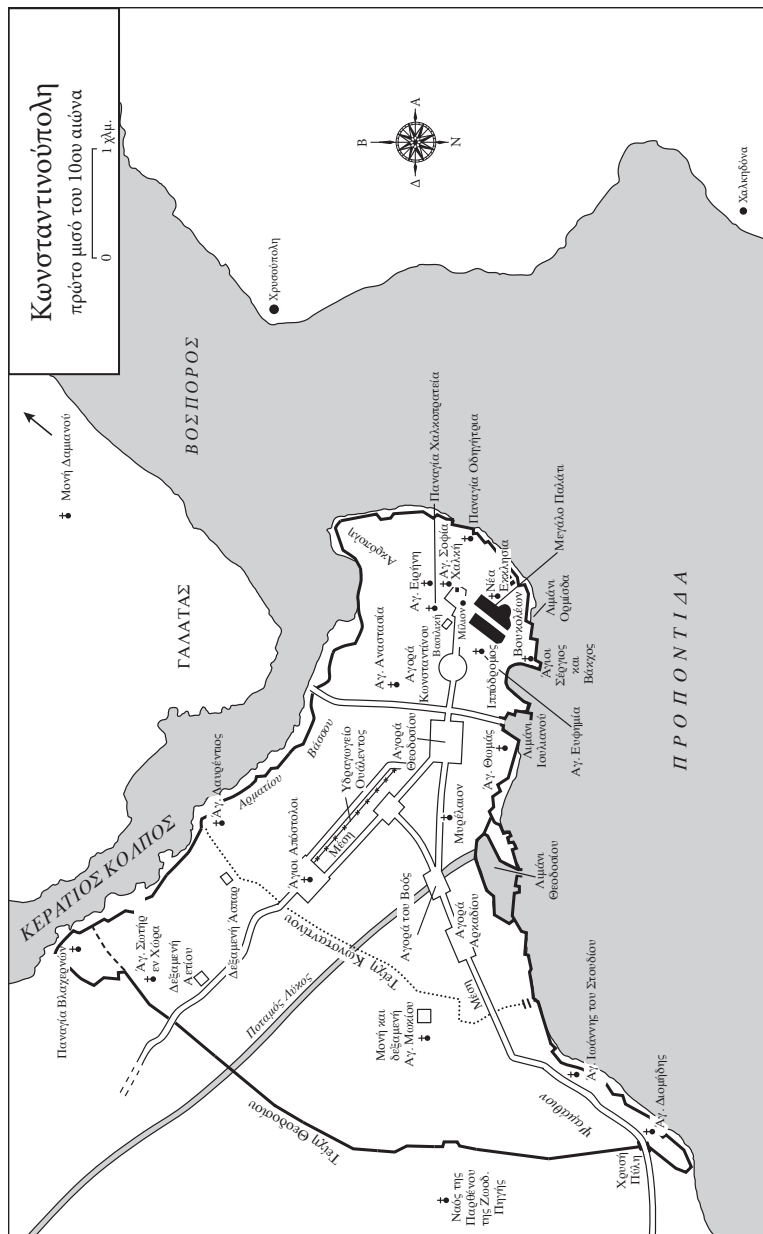
© 2015 Paolo Cesaretti
© 2016 Εκδόσεις Ωκεανίδα ΑΕ
Δερβενίων 38, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210.38.06.137
e-mail: info@oceanida.gr
www.oceanida.gr

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Εκδόσεις «Ωκεανίδα»

ISBN 978-960-410-778-0

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πολλές οι υποψήφιοι, μία η εκλεκτή	11
Θεοφανώ, η πρώτη σύζυγος	35
Μια αυτοκρατορική νύφη	62
Ζωή: Μαθήματα αυτοκρατορίας	92
Με τη σφραγίδα των νόμων και των όπλων	118
Ευδοκία: Το Πάσχα της οδύνης	144
Νύχτες της Κωνσταντινούπολης	171
Η Ζωή Καρβονοπίνα και ο διάδοχος	196
Νέοι καιροί στην καρδιά του Μεσαίωνα	225
Γενεαλογίες	257
Βιβλιογραφία	263
Ευχαριστίες	270

I

Πολλές οι υποψήφιος, μία η εκλεκτή

ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟ ΕΤΟΣ 882 Μ.Χ. (ή το 6390 από κτήσεως κόσμου, σύμφωνα με τη μέτρηση του χρόνου που ίσχυε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία), παρθένες όμορφες και έμπλεες αρετής, επιλεγμένες από τις επαρχίες της αυτοκρατορίας, καταφθάνουν στην Κωνσταντινούπολη, τη Βασιλίδα Πόλη του χριστιανικού Μεσαίωνα, την οποία οι πηγές ονομάζουν πότε Νέα Ιερουσαλήμ και πότε (κυρίως) Δεύτερη ή Νέα Ρώμη. Μεγάλοι αυτοκράτορες, όπως ο Κωνσταντίνος, ο Θεόδωσιος, ο Ιουστινιανός, ο Ηράκλειος και άλλοι, ακολούθησαν πιστά την παράδοση που αναγόταν στην αρχαία εξουσία των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, των αυγούστων. Έτσι, η αυτοκρατορία ονομάστηκε ρωμαϊκή. Επιπλέον, εκτός από ρωμαϊκή, αποκαλείτο και οικουμενική, μια και ήταν πράγματι μια μεσογειακή δύναμη που εκτεινόταν από τη νότια Ιταλία έως την ανατολική Μικρά Ασία, όπου συνόρευε με το Χαλιφάτο.

Οι κοπέλες, λοιπόν, που έχουν επιλεγεί, φτάνουν στην Κωνσταντινούπολη συνοδεία αξιωματούχων, τους οποίους οι πηγές αναφέρουν μεγαλόπρεπα ως «άρχοντες», «σατράπες» ή «εξάρχους». Ωστόσο, σ' αυτή την πρωτεύουσα, με τα μύρια όσα θαυμαστά έργα – αρχής γενομένης από τη βασιλική της Αγίας Σοφίας, το «όγδοο θαύμα του κόσμου»–, οι κοπέλες δεν πρόκειται να δουν πολλά, καθώς η βυζαντινή παράδοση επιτάσσει οι γυναίκες να μένουν σχεδόν έγκλειστες και να προστατεύονται ως κόρη οφθαλμού, όπως λέει ένας από τους ψαλμούς που αποδίδονται στον Δαβίδ. Και αν κάτι τέτοιο ισχύει εν γένει, γι' αυτές τις νεαρές ισχύει ακόμα περισσότερο.

Μόλις φτάνουν στην Κωνσταντινούπολη οδηγούνται στα αυτοκρατορικά ανάκτορα. Ο αυτοκράτορας Βασίλειος Α', ιδρυτής της μακεδονικής δυναστείας, έχει διατάξει τους αξιωματούχους του να τις διαλέξουν όχι για προσωπική ικανοποίηση, αλλά διότι μία εξ αυτών θα εκλεγεί σύζυγος και σύντροφος του Λέοντος, του σοφού άρχοντα, του πρωτότοκου γιου και στενού συνεργάτη του. Συνεπώς, οι νεανικές ιστορίες αυτών των κοριτσιών θα συνδεθούν με το πεπρωμένο της αρχαίας ρωμαϊκής και χριστιανικής αυτοκρατορίας, με διαδικασίες τις οποίες θα εποπτεύει το βλέμμα της εξουσίας.

Το φάσμα των πιθανών επιλογών για τον γάμο του Λέοντος διευρύνεται. Στις κοπέλες που έχουν φτάσει από κάθε άκρη της αυτοκρατορίας προστίθενται και άλλες, σύμφωνα με την επιθυμία της αυγούστας Ευδοκίας, μητέρας του Λέοντος και συζύγου του Βασιλείου. Η

Ευδοκία, βασιζόμενη στις σημαντικές επαφές που διατηρεί στην πρωτεύουσα, επικεντρώνει εκεί τις επιλογές της. Τέλος, από τις καλλονές των επαρχιών και από την Πόλη, για την τελική φάση επιλέγονται δώδεκα – αριθμός με πλείστες σημασίες, καθώς συμβολίζει από τους μήνες του χρόνου έως τον αριθμό των Αποστόλων του Ιησού.

Οι κοπέλες φιλοξενούνται σε ένα από τα διαμερίσματα κοντά στη Μαγναύρα, όνομα που απηχεί το λατινικό «magna aula» (μεγάλη αίθουσα). Πρόκειται για μια τεράστια βασιλική αίθουσα μέσα στα ανάκτορα, όπου γίνονται οι επίσημες ακροάσεις και η υποδοχή των ξένων πρέσβων. Εκεί δεσπόζει ένας θρόνος με μηχανισμό, που επιτρέπει να τον υψώνουν ή να τον χαμηλώνουν κατά βούληση, ώστε οι επισκέπτες που γίνονται δεκτοί από τον αυτοκράτορα να αποκομίζουν την εντύπωση πως ο ηγεμόνας διαθέτει μαγικές δυνάμεις. Οι πηγές τον ονομάζουν «θρόνο του Σολομώντα».

Κλεισμένες στο διαμέρισμά τους, οι κοπέλες περιμένουν την αυτοκρατορική πρόσκληση που θα κρίνει την τύχη τους. Γνωρίζουν ότι θα εξεταστούν κυρίως από την Ευδοκία· σε αυτούς τους διαγωνισμούς ομορφιάς για τις αυτοκρατορικές νύφες (σήμερα θα τους αποκαλούσαμε «καλλιστεία» ή «νυφοπάζαρα»), η επιλογή της αυγούστας έχει ιδιαίτερη σημασία. Παρών, βέβαια, θα είναι και ο Λέων, ο διάδοχος. Τότε, οι κοπέλες θα δουν, έστω για μια στιγμή, τον άντρα για τον οποίο προορίζονται.

Δεν είναι λάθος να υποθέσουμε ότι η ατμόσφαιρα ανάμεσα στις κοπέλες είναι ηλεκτρισμένη, όπως συμ-

βαίνει και στα σημερινά καλλιστεία. Σε μια τέτοια στιγμή, λοιπόν, μία από τις διαγωνιζόμενες, Αθηναία στην καταγωγή, προσπαθεί να εκτονώσει την ένταση. Έτσι, προτείνει ένα παιχνίδι επιδεξιότητας, στο οποίο ενυπάρχει ένα στοιχείο πρόβλεψης του μέλλοντος. Αυτό δεν πρέπει να μας παραξενεύει, δεδομένου ότι η Αθήνα ήταν ιδιαίτερα συνδεδεμένη με δοξασίες, ίσως διότι οι αναμνήσεις από το παγανιστικό παρελθόν της ήταν ακόμα νωπές.

Το παιχνίδι, λοιπόν, προβλέπει ότι οι κοπέλες θα περιμένουν την αυτοκρατορική επίσκεψη γονατισμένες, έχοντας καθεμιά τα παπούτσια της μπροστά της. Την κρίσιμη στιγμή πρέπει να σηκωθούν, να φορέσουν τα παπούτσια τους και να εμφανιστούν για την τελετή. Εκείνη που θα καταφέρει πρώτη να τα δέσει και να προσκυνήσει την αυτοκρατορική μεγαλειότητα θα είναι και η εκλεκτή. Όλες συμφωνούν.

Το μεσημέρι της επομένης, η αυγούστα και ο αυτοκράτορας εμφανίζονται μπροστά στις δώδεκα κοπέλες. Μόνο μία καταφέρνει να ξεπεράσει το άγχος –και πιθανόν την ντροπαλότητά της– και να δέσει πρώτη τα παπούτσια, να σηκωθεί, να αποτίσει τιμές και να παρουσιαστεί. Όπως είναι φυσικό, αυτή είναι η κοπέλα που τραβά την προσοχή της Ευδοκίας. Η αυγούστα, αφού της υποβάλλει μερικές ερωτήσεις, την απομακρύνει από τις υπόλοιπες έντεκα και, πιάνοντάς την απ' το χέρι, την οδηγεί μπροστά στον αυτοκράτορα.

Δίπλα της παίρνουν θέση η νεαρή Αθηναία, που αρχικά είχε προτείνει το παιχνίδι, και μια άλλη κοπέλα, η οποία είναι η κόρη του Τριβούνου. Οι λοιπές εννέα

παίρνουν τον δρόμο της επιστροφής, φορτωμένες με πλούσια δώρα.

Στη συνέχεια, οι τρεις εκλεκτές οδηγούνται στο εσωτερικό του Μεγάλου Παλατιού – το μαγευτικότερο μέρος σε ολόκληρο τον χριστιανικό κόσμο της εποχής, με τους κήπους και τα μωσαϊκά στα δάπεδα, τα μάρμαρα και τα σιντριβάνια, τα διάφορα κτίρια που κατεβαίνουν κλιμακωτά προς την Προποντίδα. Σ' εκείνη την τελευταία γωνιά της Ευρώπης, πριν απ' τον Βόσπορο, συνεχίζεται η παράδοση του ρωμαϊκού μεγαλείου με χριστιανικές και ανατολικές επιρροές και πυκνό δίκτυο αυλικών, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και ευνούχοι. Όποιο κι αν είναι το τελικό αποτέλεσμα, καθεμιά από τις τρεις υποψήφιες για την τελική επιλογή θα μπορεί να λέει μετά «το είδα με τα ίδια μου τα μάτια» και να διηγείται ξανά και ξανά ατέλειωτες ιστορίες για το παλάτι, όπως η Πηνελόπη, που ύφαινε και ξεύφαινε το υφαντό της.

Την τελική επιλογή έκανε η Ευδοκία. Παρά τις επιφυλάξεις μας σχετικά με την ερμηνεία που μας δίνει η βασική διαθέσιμη πηγή, είναι ασφαλές να ισχυριστούμε ότι η αυγούστα θέλησε να δει τις τρεις κοπέλες μία μία και χωρίς ρούχα, προτού αποφασίσει. Στο τέλος, μόνο μία φόρεσε τα βασιλικά ενδύματα και, συνοδευόμενη από την Ευδοκία, πήγε να προσκυνήσει τον αυτοκράτορα Βασίλειο ως άξια σύζυγος για τον γιο του, Λέοντα. Ο αυτοκράτορας την προέτρεψε να σταθεί όρθια για να την κοιτάξει καλύτερα κι έπειτα, ικανοποιημένος, της πέρασε στο δάχτυλο ένα δαχτυλίδι με ίασπι.

Η διαδικασία, στην οποία ο Λέων δεν αναμείχθηκε

καθόλου, είχε πια ολοκληρωθεί· οι άλλες δύο υποψήφίες εστάλησαν πίσω στις πατρίδες τους, επίσης παίρνοντας πλούσια δώρα. Η εκλεκτή θα έμενε στο παλάτι, δίπλα στη βασιλομήτορα, περιμένοντας να συναντήσει τη μοίρα της.

Ωστόσο, υπάρχουν δύο εκδοχές αυτού του περιστατικού: είτε ότι η κοπέλα σηκώθηκε όρθια, προσβλέποντας ψηλά προς την αυτοκρατορική δόξα, είτε ότι προσκύνησε με σεβασμό, συνειδητοποιώντας την ταπεινότητά της.

Όσον αφορά τη νεαρή Αθηναία που είχε προτείνει το παιχνίδι, επιβεβαιώθηκε η ικανότητά της να προβλέπει το μέλλον: η κοπέλα που είχε σηκωθεί πρώτη ήταν όντως η εκλεκτή. Αποδείχθηκε, επίσης, πως η Ευδοκία είχε επιδείξει προνοητικότητα και οξύνοια όταν δέχτηκε στον διαγωνισμό κοπέλες από την Κωνσταντινούπολη, καθώς η νικήτρια προερχόταν από την πρωτεύουσα. Όσο για το όνομα, την καταγωγή και την έως τότε ζωή της, θα τα αποκαλύψουμε στη συνέχεια.

Αξίζει, όμως, να επισημάνουμε ότι η τακτική του νυφοπάζαρου για τον διάδοχο του θρόνου δεν ήταν επινοήση του Βασιλείου και της Ευδοκίας. Όπως συνέβαινε συχνά τόσο στην Αρχαία Ρώμη όσο και στη Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη, υπήρχαν λαμπρά παραδείγματα του παρελθόντος τα οποία οι μεταγενέστεροι καλούνταν να μιμηθούν. Η παράδοση του διαγωνισμού είχε εγκαινιαστεί το 788, την εποχή της αυτοκρατορίας Ει-

ρήνης, η οποία, σε αντιδιαστολή προς το όνομά της, δεν δίσταζε να συγκρουστεί με οποιονδήποτε αντιτασσόταν στις επιθυμίες της. Μόλις λοιπόν πήρε την αντιβασιλεία, μια και ο γιος της, ο Κωνσταντίνος, ήταν ακόμα ανήλικος, διέλυσε τον αρραβώνα του με τη Ροτρούδη, την κόρη του Καρόλου, βασιλιά των Φράγκων, ο οποίος στη συνέχεια έγινε γνωστός ως Καρλομάγνος. Ακολούθως, έστειλε απεσταλμένους σε όλη την αυτοκρατορία για να επιλέξουν νεαρές από επιφανείς οικογένειες, κατάλληλες για υποψήφίες συζύγους του μελλοντικού ηγεμόνα.

Φαίνεται ότι οι απεσταλμένοι είχαν μαζί τους ένα ομοίωμα του Κωνσταντίνου και, για να είναι σίγουροι ότι το ζευγάρι θα ήταν ταιριαστό, μετρούσαν τις κοπέλες – το ύψος τους, το μήκος των ποδιών τους, την περιφέρεια του στήθους τους. Από τις δεκατρείς κοπέλες που επελέγησαν και μεταφέρθηκαν στο παλάτι, η Ειρήνη προτίμησε τη Μαρία της Αμνίας από την Παφλαγονία, στις ακτές του Εύξεινου Πόντου. Ήταν κόρη ενός τοπικού άρχοντα ο οποίος είχε πέσει σε δυσμένεια, αλλά αναβαθμίστηκε εκ νέου χάρη στην εύνοια της Ειρήνης. Μπορεί λοιπόν η διαδικασία να έμοιαζε «αντικειμενική», αλλά η τελική επιλογή ανήκε στην αυτοκράτειρα.

Ο Κωνσταντίνος δεν χάρηκε ιδιαίτερα με την ανάμειξη της μητέρας του. Ο νεαρός κράτησε εχθρική στάση προς τη σύζυγό του και, αντί να της απονεμίσει τον τιμητικό τίτλο της αυγούστας, την ανάγκασε να κλειστεί σε μοναστήρι, για να είναι ελεύθερος να παντρευτεί την ερωμένη του, Θεοδότη. Αυτό σηματοδότησε την αρχή μιας ταραγμένης περιόδου, που κατέληξε στη διαταγή

της Ειρήνης να τυφλώσουν τον γιο της. Τα τραύματα που προκλήθηκαν στον Κωνσταντίνο ήταν τόσο σοβαρά, ώστε τον οδήγησαν στον θάνατο (797), με την Ειρήνη να παραμένει μόνη στον θρόνο, παίρνοντας τον τίτλο της βασίλισσας.

Μερικά χρόνια αργότερα, τα Χριστούγεννα του περφόρημου 800,* ο βασιλιάς των Φράγκων Κάρολος, αν και απρόθυμα, στέφθηκε αυτοκράτορας στη Ρώμη. Τα τελευταία δύο επεισόδια, η στέψη του Καρόλου και η ανακήρυξη της Ειρήνης ως βασίλισσας, συνδέονται μεταξύ τους, κυρίως επειδή στη Δύση υπήρχαν άνθρωποι που θεωρούσαν ότι το βασιλικό αξίωμα δεν μπορούσε να το κατέχει μια γυναίκα. Παρ' όλα αυτά, έγινε μια προσπάθεια για έναν συμφιλιωτικό γάμο ανάμεσα στον Κάρολο και στην Ειρήνη, που όμως δεν ευοδώθηκε.

Ο δεύτερος διαγωνισμός ομορφιάς για την αυτοκρατορική νύφη έγινε το 807-808. Έπρεπε να βρεθεί σύζυγος για τον Σταυράκιο, γιο του Νικηφόρου Α', ο οποίος το 802 διαδέχτηκε την Ειρήνη και την υποχρέωσε να κλειστεί σε μοναστήρι. Επικράτησε κάποια Θεοφανώ, χάρη σε μια πολιτική κίνηση συμφιλίωσης – επρόκειτο για ανιψιά της Ειρήνης και φαίνεται ότι αυτός ήταν ο λόγος που απαλλασσόταν από την απαραίτητη προϋπόθεση της παρθενίας, η οποία ίσχυε για την εκλεκτή. Έτσι, η Θεοφανώ παντρεύτηκε τον Σταυράκιο, έναν από τους πλέον άτυχους αυτοκράτορες του Βυζαντίου, καθώς τραυματίστηκε σοβαρά σε μια μάχη εναντίον των ειδωλολατρών Βουλγάρων. Η ίδια μάχη είχε κοστίσει

* Έτος κατά το οποίο έγινε η στέψη του Καρλομάγνου. (Σ.τ.Ε.)

και τη ζωή του πατέρα του, το διακοσμημένο κρανίο του οποίου έγινε κατόπιν το αγαπημένο κύπελλο που χρησιμοποιούσε για προπόσεις ο χαγάνος των Βουλγάρων, Κρούμος. Από τη λαχτάρα της να ανέβει στον θρόνο και ακολουθώντας ίσως το παράδειγμα της θείας της, η Θεοφανώ επέσπευσε τις διαδικασίες και, από το 811 έως το 813, την εξουσία ανέλαβε ο κουροπαλάτης του Νικηφόρου, ο Μιχαήλ Α' Ραγκαβές.

Το επεισόδιο που έλαβε χώρα το 830 είναι αρκετά γνωστό. Την προηγούμενη χρονιά είχε πεθάνει ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Β', σύζυγος της Ευφροσύνης, κόρης της Μαρίας της Αμνίας και του Κωνσταντίνου ΣΤ', που αναφέραμε πιο πάνω. Η χήρα ασκούσε πλέον καθήκοντα αντιβασιλέα για λογαριασμό του γιου της και διαδόχου του Μιχαήλ, τον οποίο είχε αποκτήσει από προηγούμενο γάμο. Ο Θεόφιλος ήταν ακόμα ανήλικος, αλλά πλησίαζε στην ηλικία στην οποία θα μπορούσε να ασκήσει μόνος του την υπέρτατη εξουσία. Προκηρύσσοντας τον διαγωνισμό ομορφιάς την κατάλληλη στιγμή, η Ευφροσύνη κατάφερε να επηρεάσει το αποτέλεσμα, όπως είχε κάνει και η Ειρήνη. Επιπλέον, η Ευφροσύνη, όπως η Ειρήνη και η Μαρία της Αμνίας, υποστήριζαν την εικονολατρία, την οποία πολλοί αυτοκράτορες είχαν κατά περιόδους αποκηρύξει, πρώτα από το 730 έως το 787 και κατόπιν από το 813 έως το 843 (πρόκειται για τις ιστορικές περιόδους τις οποίες οι ιστορικοί ορίζουν αντίστοιχα ως Πρώτη και Δεύτερη Εικονομαχία, με την πρώτη να καταλήγει στην Ζ' Οικουμενική Σύνοδο ή Νίκαια Β' –επί βασιλείας Ειρήνης και Κωνσταντίνου Στ'– και τη δεύτερη στη Σύνοδο της Ορθοδοξίας, για

την οποία θα γίνει λόγος αργότερα). Συνεπώς, μια νέα νύφη από τους κύκλους των εικονολατρών θα φαινόταν χρήσιμη στον αγώνα της.

Έπειτα απ' όλα αυτά, αφού παρατάχθηκαν μπροστά τους οι ωραιότερες κοπέλες που είχαν επιλεγεί από τις επαρχίες της αυτοκρατορίας –σε μια νέα σκηνοθεσία του «έργου», το οποίο είχε αναδείξει θριαμβεύτρια τη Μαρία της Αμνίας, τη μητέρα της–, η Ευφροσύνη έβαλε στο χέρι του γιου της ένα μήλο, λέγοντάς του: «Δώσ' το σ' αυτήν που προτιμάς». Επομένως, φαίνεται πως επεδείκνυε μια κατανόηση και μια ελαστικότητα στις επιλογές του γιου της. Την προσοχή του Θεοφίλου τράβηξε ιδιαίτερα μια κοπέλα, και εκείνος της απευθύνθηκε με την υπαινικτική φράση: «Εκ γυναικός ερρύη τα φαύλα». Εκείνη, με τη σειρά της –το όνομά της ήταν Κασσιανή–, του αντιγύρισε με σταθερή φωνή και συνάμα με σεβασμό: «Αλλ' ως εκ γυναικός πηγάζει τα κρείττω». Μολονότι ο Θεόφιλος υπαινισσόταν την Εύα και τον πειρασμό, η Κασσιανή τού απάντησε έχοντας κατά νου τη Θεοτόκο Μαρία. Εντούτοις, η αυθόρμητη και ειλικρινής απάντησή της δυσaráεστησε τον νεαρό, ο οποίος δεν της έδωσε το χρυσό μήλο, προσφέροντάς το τελικά σε μια άλλη διαγωνιζόμενη με το όνομα Θεοδώρα. Μια διαφορετική εκδοχή του εν λόγω επεισοδίου δεν κάνει καθόλου λόγο για την Κασσιανή και την απάντησή της, αλλά αναφέρει πως ο Θεόφιλος είχε προσφέρει σε όλες τις κοπέλες από ένα μήλο προτού τις αποχαιρετήσει. Το επόμενο πρωί ανακάλυψαν ότι μόνο η Θεοδώρα είχε νιώσει τόση ευγνωμοσύνη ώστε να μην το φάει, και για τον λόγο αυτόν επιλέχθηκε.

Οι πολιτικοθρησκευτικές επιλογές της Θεοδώρας την περίοδο του διαγωνισμού ήταν ήδη γνωστές (μάλιστα, η Σύνοδος της Ορθοδοξίας, που αργότερα επανέφερε τη λατρεία των εικόνων, μετά τη Δεύτερη Εικονομαχία, συγκλήθηκε από την ίδια, το 843). Είναι πιθανόν, λοιπόν, η Ευφροσύνη να κατηύθυνε την επιλογή σε υποψήφιας με προσανατολισμό παρεμφερή με τον δικό της, καθώς η Κασσιανή, που μετέπειτα έγινε γνωστή ως μοναχή, ποιήτρια και συγγραφέας ηθικών αποφθεγμάτων, δεν ήταν οπαδός της εικονολατρίας. Συνεπώς, ο διαγωνισμός μπορεί να έμοιαζε με μια ελεύθερη αναβίωση της Εκλογής του Πάριδος, αλλά η αυτοκρατορική εξουσία γνώριζε καλά να κρύβεται πίσω από τη διαδικασία και να την κατευθύνει.

Ως σύζυγος του Θεοφίλου, η Θεοδώρα έγινε μητέρα του Μιχαήλ Γ', μιας σημαντικής και συνάμα τραγικής μορφής σε σχέση με την άνοδο του Βασιλείου στον θρόνο. Γεννημένος γύρω στο 840, ο Μιχαήλ ήταν μόλις τριών χρόνων όταν πέθανε ο πατέρας του. Η αντιβασιλεία της μητέρας του –υπό την καθοριστική επιρροή του λογοθέτη Θεοκτίστου– όσο ο γιος της ήταν ανήλικος διήρκεσε πολύ και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον γάμο του Θεοφίλου.

Το 855 διοργανώθηκαν νέα καλλιστεία, στα οποία συμμετείχε και μια κοπέλα που άρεσε στον Μιχαήλ, η Ευδοκία Ιγγερίνα. Η Θεοδώρα και ο Θεόκτιστος, όμως, τη θεωρούσαν αναιδή και άσεμνη, και προτιμούσαν μια άλλη υποψήφια. Ο Μιχαήλ Γ', όπως και ο Κωνσταντίνος ΣΤ' δεκαετίες νωρίτερα, δεν δεχόταν να διαλέξει η μητέρα του για λογαριασμό του. Ύστερα από αυτό

ακολούθησαν και διάφορα άλλα επεισόδια, με αποτέλεσμα ο Μιχαήλ να εξεγερθεί και να καθαιρέσει τον Θεόκτιστο, ο οποίος δολοφονήθηκε από τον Βάρδα, αδελφό της Θεοδώρας και συνεπώς θείο του Μιχαήλ. Κατόπιν παραμέρισε τη μητέρα του και συνέχισε αποπέμποντας τον Πατριάρχη Ιγνάτιο, αντικαθιστώντας τον με τον εξαίρετο λόγιο Φώτιο (857). Τέλος, ξεφορτώθηκε και τον ίδιο του τον θείο, τον Βάρδα. Η δολοφονία του, μπροστά στα μάτια του Μιχαήλ, ανιψιού και άρχοντά του, διαπράχθηκε από έναν ανερχόμενο ισχυρό άντρα, του οποίου το όνομα και το πεπρωμένο γνωρίζουμε: πρόκειται για τον Βασίλειο Α'. Όσο για τη Θεοδώρα, που εισήλθε στη βυζαντινή Ιστορία ως νικήτρια των καλλιστείων, βγήκε με δάκρυα, κλαίγοντας με τις κόρες της πάνω απ' το πτώμα του Μιχαήλ Γ'. Αυτή τη φορά, ο Βασίλειος δεν ήταν ο εκτελεστής, αλλά ο εντολέας. Τον Σεπτέμβριο του 867, σε ηλικία περίπου σαράντα ετών, ο θρόνος έγινε δικός του.

Μολονότι ο τρόπος ανόδου του Βασιλείου στον θρόνο δεν είχε προηγούμενο, ο διαγωνισμός ομορφιάς του 882 ήταν ο πέμπτος – και ο τελευταίος, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι αυτά τα ιδιότυπα «καλλιστεία» όντως υπήρξαν. Πράγματι, δεν λείπουν οι μελετητές που χαρακτηρίζουν αυτούς τους διαγωνισμούς εύλογους και αναγκαίους, μεταξύ άλλων, για τη σύσφιγξη των σχέσεων ανάμεσα στο κέντρο της αυτοκρατορίας και στις επαρχίες της. Αντίθετα, άλλοι προτείνουν μια διαφορετική ερμηνεία τους, ότι δηλαδή ο ρόλος τους ήταν να διανθίσουν με κομψά λογοτεχνικά στοιχεία τις αντίστοιχες ιστορικές και αγιογραφικές πηγές. Κατ'

αυτόν τον τρόπο, όμως, δεν απεικονίζουν τα γεγονότα όπως πραγματικά συνέβησαν, αλλά επρόκειτο για μια καθαρά λογοτεχνική παρεμβολή, η οποία αντανακλούσε παλιά φημισμένα παραδείγματα. Ένα από αυτά είναι και η βιβλική ιστορία της Εσθήρ, όταν απεσταλμένοι του Πέρση βασιλιά Ασσοήρου* αναζήτησαν σε όλες τις επαρχίες όμορφες και αγνές κόρες για υποψήφιας νύφες. Όπως παραδόξως, η Εσθήρ, ανιψιά του Μαρδοχαίου, κέρδισε την εύνοια του βασιλιά, ο οποίος έβαλε στο κεφάλι της νεαρής Εβραίας το βασιλικό στέμμα.

Βάσει αυτής της τελευταίας ερμηνείας, που ενισχύεται από έναν κορυφαίο των αγιογραφικών μελετών, τον Σουηδό Lennart Rydén (1931-2002), η πραγματικότητα των νυφοπάζαρων βρίσκεται κυρίως στα κείμενα και επιδέχεται ποικίλες ερμηνείες.

Όπως και να έχει, θα υπενθυμίσουμε στον αναγνώστη ένα στοιχείο κοινό και στους πέντε διαγωνισμούς: τη θέση του διαδόχου του θρόνου, ο οποίος δεν έχει ανάμειξη στην όλη διαδικασία. Είναι αλήθεια ότι επιλέγουν γι' αυτόν τις πιο όμορφες κοπέλες της αυτοκρατορίας και με μία εξ αυτών –που σίγουρα πρέπει να είναι εκθαμβωτική– θα πρέπει να μοιραστεί τη ζωή του. Όμως, ο ίδιος δεν έχει κανέναν λόγο στο κεφάλαιο της προεπιλογής, και μόνο σε μία περίπτωση –αυτήν του Θεοφίλου– μπόρεσε να εκφράσει τη γνώμη του. Σε ένα ζήτημα ύψιστης προσωπικής και πολιτικής σημασίας,

* Ως Ασσοήρος αποδίδεται στη μετάφραση των Ο' της Παλαιάς Διαθήκης ο Πέρσης βασιλιάς Ξέρξης Α' ή Αρταξέρξης (485-465 π.Χ.). (Σ.τ.Μ.)

ο μελλοντικός αυτοκράτορας «σημαδεύεται» από τις επιλογές που κάνει η προηγούμενη γενιά, και κυρίως η μητέρα του.

Από αυτή την άποψη, η περίπτωση του Λέοντος ακολουθεί την πεπατημένη. Σε άλλες περιπτώσεις, όμως, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ασφαλώς δεν ισχύει κάτι τέτοιο.

Εντελώς έξω από τα ειωθότα –και μάλιστα, αντικείμενο ιστοριών που αγγίζουν τη σφαίρα του μύθου– είναι η άνοδος του Βασιλείου, πατέρα του Λέοντος, στον θρόνο. Οι πρώτες αναφορές στο πρόσωπό του γίνονται περί το 850. Νέος εξωστρεφής, ρωμαλέος και γεμάτος αυτοπεποίθηση, ο Βασίλειος είχε συνοδεύσει τον άρχοντα και προστάτη του σ' ένα ταξίδι στην Πελοπόννησο. Στην Πάτρα, στη διάρκεια μιας ανάπαυλας, γνώρισε μια χήρα ονόματι Δανιηλίδα, της οποίας τα πλούτη περιγράφουν οι πηγές – τα απέραντα κτήματά της, το χρυσάφι και τα πετράδια της, τα εργαστήρια υφαντουργίας και ταπητουργίας, καθώς και τους σκλάβους της. Η Δανιηλίδα, που συνήθιζε να μετακινείται με κλειστό φορείο, σαν σύγχρονη Κλεοπάτρα, φόρτωσε τον νεαρό Βασίλειο με κάθε λογής δώρα, τα οποία εκείνος δέχτηκε ευχαρίστως.

Το αν η Δανιηλίδα υπήρξε ή όχι ιστορικό πρόσωπο τίθεται υπό αμφισβήτηση, όπως ακριβώς και τα νυφοπάζαρα. Για μερικούς ήταν πράγματι επικεφαλής κάποιας ηγεμονίας, κατά τα σλαβικά πρότυπα,

με τοπική αυτονομία. Αντίθετα, άλλοι συμπεραίνουν ότι η ιστορία της πιθανότατα επινοήθηκε αργότερα, με σκοπό να εξωραΐσει το προσωπικό αφήγημα του μέλλοντα αυτοκράτορα, που ήθελε να εμφανίζεται σαν ένας αναστημένος βιβλικός Δαβίδ – πρώτα βοσκός και πολεμιστής, κι έπειτα βασιλιάς. Σχολιάζουν επίσης ότι η Δανιηλίδα –η χήρα ευεργέτιδα, που αργότερα, όταν ο Βασίλειος έγινε αυτοκράτορας, τον επισκέφθηκε με τη λαμπρότητα βασίλισσας του Σαβά– δεν είχε μείνει ασυγκίνητη μπροστά στις χάρες του νέου. Όπως και να έχει, και παρά τις ιστορίες και τα κλισέ, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας την πιθανότητα στις βυζαντινές επαρχίες να υπήρχε και μεγάλος πλούτος. Πάντα στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ της ιδανικής εικόνας και της πραγματικότητας, οφείλουμε να υπενθυμίσουμε στον αναγνώστη ότι η βυζαντινή αυτοκρατορία διεκήρυσσε με υπερηφάνεια το χριστιανικό δόγμα στην καθολική και την ορθόδοξη μορφή του, αλλά η ευαγγελική αγάπη για τον πλησίον δεν διέπνεε πάντα την καθημερινή ζωή. Υπάρχουν αρκετά σχετικά γεγονότα που αφορούν τη ζωή του Βασιλείου.

Όταν επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, μετά το ταξίδι του στην Πελοπόννησο, τον πρόσεξε ένας νεαρός με αμφιλεγόμενα και αμφισβητήσιμα χαρίσματα, στον οποίο οι πηγές προβάλλουν άλλοτε τα χαρακτηριστικά ενός μεσαιωνικού Νέρωνα και άλλοτε αυτά ενός γελοιοποιού της αυλής. Ο λόγος για τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ'. Ο Βασίλειος έγινε πρώτα σταβλίτης του, κατόπιν σύμβουλος του και τέλος ευνοούμενός του. Παντρεμένος, σύμφωνα με την επιθυμία της

μητέρας του, με κάποια Ευδοκία, η οποία ουδόλως τον ενδιέφερε, ο Μιχαήλ κράτησε για ερωμένη του την Ευδοκία που προτιμούσε, τη γνωστή ως Ιγгерίνα, όνομα που δήλωνε την πιθανή σκανδιναβική καταγωγή της. Πράγματι, το «Inger» αντιστοιχεί σε ονόματα όπως το «Ίνγκμαρ» ή το «Ίνγκβαρ», συνεπώς παραπέμπει σε κάποιον από τους Βαράγγους φρουρούς οι οποίοι είχαν έρθει από τον Βορρά για να εγγυηθούν την ασφάλεια των βασιλέων με τα θρυλικά τσεκούρια τους.

Ο Μιχαήλ ανάγκασε τον Βασίλειο να χωρίσει από τη γυναίκα του Μαρία, με την οποία είχε αποκτήσει τον αγαπημένο γιο του, τον Κωνσταντίνο, και να παντρευτεί τη δική του ερωμένη, την Ευδοκία Ιγгерίνα, επιτρέποντάς της έτσι να ζει στην αυλή, κρατώντας ταυτόχρονα τα προσχήματα. Ο γάμος έγινε λίγο πριν από τη στέψη του Βασιλείου ως συμβασιλέα (866).

Ο Βασίλειος και η Ευδοκία Ιγгерίνα απέκτησαν παιδιά, η πατρότητα των οποίων απασχολεί ήδη από τον Μεσαίωνα ολόκληρες γενιές συγγραφέων και μελετητών, χωρίς ωστόσο σημαντικά ευρήματα. Το βέβαιο είναι ότι οι σχέσεις του Μιχαήλ και του Βασιλείου βαθμιαία επιδεινώνονταν, μέχρι που ένα βράδυ του Σεπτεμβρίου του 867 ένοπλοι άντρες όρμησαν στα βασιλικά διαμερίσματα, ενώ η φρουρά των Βαράγγων δεν προέβαλε καμία αντίσταση. Ο Μιχαήλ δολοφονήθηκε και η εξουσία πέρασε στον Βασίλειο –ήδη συμβασιλέα και τώρα πια Βυζαντινό («νέο Δαβίδ»–, που μπορούσε να εμφανίζεται σαν απελευθερωτής του εκλεκτού ρωμαιοχριστιανικού λαού από την τυραννία ενός άλλου «Σαούλ», μολονότι νεότερου από τον ίδιο.

Ακολούθησαν η τελετή στέψης του Βασιλείου και οι επευφημίες των αυλικών μπροστά στον ισχυρό άντρα, ο οποίος με ενθουσιασμό χαρακτηρίστηκε «προστάτης του κόσμου». Μια ευφυής, έστω προσωρινή, ανακατάταξη στους κόλπους του πατριαρχείου τού εξασφάλισε ανοχή από την πλευρά των εκκλησιαστικών ιεραρχιών, μαθημένων κατά παράδοση να θεωρούν τον αυτοκράτορα «εκπρόσωπο του Ιησού».

Η λαμπρή λογοτεχνική παράδοση μας πληροφορεί, όμως, ότι σταδιακά ο Βασίλειος άρχισε να βασανίζεται από τύψεις, που δεν έλεγαν να φύγουν. Ανήσυχια όνειρα ταλαιπωρούσαν τον αυτοκράτορα, που είχε οργανώσει τη δολοφονία του ευεργέτη του (ο οποίος πιθανότατα ήταν και πατέρας ενός ή περισσότερων από τα παιδιά του).

Έχοντας την ανάμνηση της περίφημης πραότητας του Δαβίδ και ίσως για να εξιλεωθεί για τον φόνο που είχε διατάξει (ενώ προηγουμένως είχε σκοτώσει με τα ίδια του τα χέρια τον Βάρδα, θείο του Μιχαήλ), θέλοντας να θέσει σε νέες βάσεις την ταύτιση της αυτοκρατορικής εξουσίας με το θεϊκό μεγαλείο, ο Βασίλειος δεν έκανε μόνο ευχέλαια για την ψυχή του προκατόχου του, αλλά φάνηκε και ιδιαίτερα γενναιόδωρος: παρήγγειλε την κατασκευή, κοντά στο αυτοκρατορικό παλάτι, του πολύτιμου και θαυμαστού έργου με το όνομα «Νέα Εκκλησία», αφιερωμένου στη Θεοτόκο Μαρία και στον Αρχάγγελο Μιχαήλ, αρχηγό των ουράνιων στρατιών και αρχιστράτηγο – δηλαδή, στον αρχάγγελο του οποίου το όνομα έφερε ο αυτοκράτορας που ο Βασίλειος είχε διατάξει να σκοτώσουν. Αυτό συνέβη το 880. Από τότε

και για αιώνες, μέχρι την οθωμανική εποχή, το προφίλ της Βασιλίδας Πόλεως της οικουμένης χαρακτηριζόταν από τους πέντε τρούλους της νέας εκκλησίας, που ήταν ντυμένοι με χρυσόχρωμο μπρούντζο ο οποίος τραβούσε το βλέμμα, τονίζοντας το θέαμα του συμπλέγματος των ανακτόρων και τη μεγαλοπρέπειά τους.

Καινούργιες στενοχώριες περίμεναν τον Βασίλειο όταν πέθανε ο αγαπημένος πρωτότοκος γιος του, τον οποίο είχε αποκτήσει με την πρώτη σύζυγό του, ο Κωνσταντίνος. Γεννημένος ίσως το 863, πέθανε το 879, ακολουθώντας τον πατέρα του σε μια εκστρατεία εναντίον των Αράβων στα νοτιοανατολικά όρια της Ανατολίας, κοντά στη Γερμανίκεια (το σημερινό Μαράς), στρατηγικό κόμβο για την πρόσβαση στη Μεσοποταμία και την Ανατολία. Παρ' όλα αυτά, ο πόνος για την απώλεια του γιου του –τον οποίο εκπαίδευε στα όπλα για να αναλάβει μελλοντικά τα καθήκοντα του αυτοκράτορα– δεν στάθηκε αρκετός για να ανακόψει την πορεία της δυναστείας. Η σειρά της διαδοχής πέρασε στον Λέοντα, που είχε γεννηθεί τον Σεπτέμβριο του 866, όταν ο Βασίλειος ήταν ήδη παντρεμένος με την Ευδοκία Ιγχερίνα. Το όνομά του προοιωνιζόταν σωματική και πολεμική δύναμη, αλλά πάνω του, όπως και στον δεύτερο γιο που απέκτησε από την Ευδοκία, τον Στέφανο (τον Νοέμβριο του 867), έπεφτε η βιολογική σκιά του Μιχαήλ. Ανάλογες αμφιβολίες, όμως, δεν υπήρχαν για τον Αλέξανδρο, ο οποίος γεννήθηκε τον Νοέμβριο του 869 ή του 870.

Πάντοτε στο έτος 880 ανάγεται και ένα πολύτιμο χειρόγραφο που παραγγέλθηκε από τον σοφό Φώτιο,

ο οποίος μόλις είχε αποκατασταθεί στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης. Το χειρόγραφο, που τώρα φυλάσσεται στο Παρίσι, περιέχει τις ομιλίες του πατέρα της Εκκλησίας Γρηγορίου του Ναζιανζηνού. Το αναφέρουμε τώρα, χάρη σε μια μικρογραφία του που απεικονίζει τον Λέοντα στα δεξιά της αυτοκράτειρας Ευδοκίας, σε εξέχουσα θέση συγκριτικά με τον μικρότερο αδελφό του Αλέξανδρο. Ο Λέων εμφανίζεται στην εικόνα ως κληρονόμος του πλέον μεγάλοπρεπου και αρχαίου θρόνου της χριστιανοσύνης, προορισμένος να διαδεχτεί αυτόν ο οποίος ίσως να μην ήταν πατέρας του, και διατηρεί ακόμα τα παιδικά χαρακτηριστικά του.

Από λογοτεχνικές και όχι εικαστικές πηγές γνωρίζουμε ότι, σε αντίθεση με τον πρωτότοκο γιο του, τον Κωνσταντίνο, ο Βασίλειος δεν ανάγκαζε τον Λέοντα να ασκείται σε τεχνικές μάχης, διότι φαίνεται πως το παιδί ήταν φιλάσθενο. Παρ' όλα αυτά, ο βασιλιάς έδωσε την εντολή να συγγράψουν για χάρη του –τουλάχιστον αυτό αναφέρει η παράδοση– ένα δοκίμιο, με το οποίο τον συμβούλευε να κυβερνά όπως αρμόζει σ' έναν χριστιανό αυτοκράτορα.

Το 882, ο Βασίλειος διέταξε τους άρχοντες, τους σατράπες και τους εξάρχους του να αναζητήσουν στις επαρχίες της αυτοκρατορίας παρθένες ωραίες και έμπλεες αρετής για τον Λέοντα. Την εποχή εκείνη, ο Λέων ήταν δεκαέξι χρόνων και οι νόμοι τού επέτρεπαν να παντρευτεί – ή, μάλλον, να τον παντρέψουν. Και ένας γάμος του, όσο ακόμα βρισκόταν στην εξουσία ο Βασίλειος, μπορούσε να ενισχύσει αμοιβαία τη θέση τους από την άποψη της δυναστείας. Επιπλέον, ο γά-

μος του άπειρου νεαρού θα βοηθούσε να συγκαλυφθεί κάπως το γεγονός ότι η δυναστεία είχε γεννηθεί μες στο αίμα. Ο Βασίλειος ονειρευόταν, επίσης, ονόματα και προγόνους για τη νέα δυναστεία, όπως «βασιλική», προς τιμήν του ιδρυτή της, αλλά και «μακεδονική», ανατρέχοντας έτσι στον Μέγα Αλέξανδρο, αλλά και στην καταγωγή του ίδιου από τη Μακεδονία. Αυτός ο οποίος στο χειρόγραφο των Παρισίων, που προαναφέραμε, παρουσιάζεται ως προστάτης του κόσμου στην πραγματικότητα καταγόταν από ταπεινούς ανθρώπους αρμενικής καταγωγής, εγκατεστημένους –ή πιθανόν εκτοπισμένους– κοντά στην Αδριανούπολη, στο σημερινό Εντιρνέ, ήτοι στο ευρωπαϊκό κομμάτι της Τουρκικής Δημοκρατίας. Ακόμη και όσον αφορά την αρμενική καταγωγή του διαδόθηκαν φήμες περί δήθεν «αριστοκρατικής» προέλευσης, συνδέοντάς τον με την αρχαία δυναστεία των Αρσακιδών. Επιπλέον, εφόσον ο Βασίλειος παρουσιάζόταν ως νέος Δαβίδ, μπορούσε κάλλιστα να προβάλλει στον διάδοχό του –σε απόλυτη συμμόρφωση με τη Βίβλο και την αντίστοιχη δυναστεία– τα χαρακτηριστικά ενός νέου Σολομώντα. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι ήταν ιδιαίτερα απαιτητικός στο ζήτημα των σπουδών του Λέοντος –σπουδών οι οποίες έμελλε να σημαδέψουν την προσωπικότητα του μελλοντικού ηγεμόνα. Αν όμως ο Λέων δεν ήταν βιολογικός γιος του Βασιλείου, αλλά του Μιχαήλ, τότε η δυναστεία ήταν μόνο κατ' όνομα μακεδονική, διότι στην πραγματικότητα ήταν φρυγική – από το Αμόριο, τόπο καταγωγής του πατέρα του Μιχαήλ Β', πατέρα του Θεοφίλου και παππού του Μιχαήλ Γ' (το

σημερινό Εμιρντάγ, καμιά εκατοστή χιλιόμετρα νοτιο-ανατολικά της Άγκυρας).

Ας επιστρέψουμε στο 882 και στους αξιωματούχους της αυτοκρατορίας, που διαθέτουν πομπώδεις τίτλους, αλλά τους ανατίθενται δυσανάλογες αποστολές. Προτού εγκαταλείψουν τα πόστα τους στο αυτοκρατορικό παλάτι και ξεκινήσουν το ταξίδι προς αναζήτηση της μέλλουσας βασιλικής συζύγου, τους περίμενε η σχολαστική εργασία του προκαταρκτικού ελέγχου: έπρεπε να διατρέξουν τους καταλόγους των διοικητικών μονάδων μιας «Ρωμαϊκής» Αυτοκρατορίας που διατηρούσε δικαιωματικά το όνομά της, αλλά βρισκόταν πια μακριά από τους ιδρυτές του χριστιανισμού στην εξουσία, τον Κωνσταντίνο και τον Θεοδόσιο. Διαφορετικοί οι τόποι και οι χρόνοι, επομένως διαφορετικά και τα ονόματα.

Είχαν πια χαθεί η Γαλλία, η Βρετανία, μεγάλο μέρος της Ιταλίας, συμπεριλαμβανομένης και της Πρώτης Ρώμης· είχαν χαθεί η Αφρική με την Αίγυπτο και μέρος της Ανατολίας, στα ανατολικά όρια μιας Μεσογείου η οποία είχε παραμείνει δική τους, δηλαδή ρωμαϊκή, μόνο στη θεωρία. Κάτω από έναν έλεγχο λίγο-πολύ συνεχή και αδιάκοπο, είχαν πια περιοριστεί οι διοικητικές ενότητες, τα λεγόμενα «θέματα», που αντικατέστησαν μες στους αιώνες τις αλλοτινές μεγάλες επαρχίες, όπως η Ιλλυρία ή η Ανατολία. Οι ονομασίες τους –«θέμα Θρακησιών», «θέμα Βουκελαρίων», «θέμα Οψικίου»– συχνά

δεν έχουν καμία σχέση με τη γεωγραφική παράδοση. Ακόμα και στα ονόματα των ανθρώπων επικρατούν οι σύνθετες λέξεις, στις οποίες υπογραμμίζεται η θεία παρέμβαση: Θεόδωρος και Θεοδότη, Θεοφάνης, Θεόφιλος, Θεοστήρικτος, Θεόγνωτος, Θεοφύλακτος. Δεν θα ήταν αβάσιμο να υποθέσουμε ότι η ζωή τους είχε ανάγκη από μια καθησυχαστική επιβεβαίωση της επουράνιας εύνοιας.

Στο μεταξύ, οι δρόμοι της αυτοκρατορίας, σε μεγάλο βαθμό χτισμένοι πάνω στους παλιούς ρωμαϊκούς, επέτρεπαν την ανταλλαγή αλληλογραφίας ανάμεσα στους αξιωματούχους του παλατιού και τους συναδέλφους τους που βρίσκονταν μακριά. Συμφωνούνταν, λοιπόν, οι λογιστικές λεπτομέρειες του ταξιδιού –η αλλαγή των αλόγων στους σταθμούς, οι ιδιωτικές κατοικίες ή τα χάνια όπου θα διανυκτέρευαν, οι παρακάμψεις που έπρεπε να κάνουν–, τα πάντα, προκειμένου να μπορέσουν να διαλέξουν, στις επαρχίες της αυτοκρατορίας, τις κόρες οι οποίες άξιζε να βρεθούν στην Κωνσταντινούπολη, χάρη στο όμορφο παρουσιαστικό και στην αρετή τους, για την τελική επιλογή της μέλλουσας συζύγου του Λέοντος.

Ωστόσο, συχνά συνέβαιναν απρόβλεπτα γεγονότα: λόγου χάρη, η ομορφιά μιας χωριατοπούλας, που έπαιρνε νερό απ' την πηγή ή μπάλωνε καθισμένη στην πόρτα ενός φτωχικού σπιτιού, ξαφνικά μαγνήτιζε το βλέμμα ενός περιοδεύοντος αξιωματούχου. Εξάλλου, οι ιστορίες των γυναικών που συνδέθηκαν με αυτοκράτορες, όπως ο Κωνσταντίνος και ο Ιουστινιανός, διαψεύδουν το ανέφικτο της αναρρίχησης τους στον θρόνο, που

όμως εν τέλει ευνοήθηκε από το θείο θέλημα: η Ελένη, η βασιλομήτωρ του πρώτου χριστιανού αυτοκράτορα, αυτή που, σύμφωνα με τον θρύλο, ανακάλυψε τον Τίμιο Σταυρό, ξεκίνησε από τα τραπέζια –αν όχι από τα κρεβάτια– ενός πανδοχείου, ενώ η Θεοδώρα, η σύζυγος του Ιουστινιανού, της οποίας τα χαρακτηριστικά μάς μαγεύουν ακόμα και σήμερα στα μωσαϊκά της Ραβέννας, συμμετείχε σε κωμικές θεατρικές παραστάσεις χαμηλής αισθητικής. Ωστόσο, παρέμεναν απλώς εξαιρέσεις και ήταν προτιμότερο οι αξιωματούχοι να αναζητούν συζύγους στους ανώτερους κοινωνικούς κύκλους, στις κόρες ή στις εγγονές γαιοκτημόνων, στρατιωτικών, οικογενειών που είχαν συγγένεια με επισκόπους. Εκεί έπρεπε να στραφούν, ειδικά αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι οι ισχυροί της επαρχίας μπορούσαν να προσφέρουν γενναιόδωρες ανταμοιβές.

Μία από τις πάμπολλες ειρωνείες της Ιστορίας που συνδέονται με το Βυζάντιο –εκτός από την απώλεια των αυτοκρατορικών αρχείων– είναι και η σχετική έλλειψη ντοκουμέντων αναφορικά με τις επίσημες αποστολές των αξιωματούχων στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας και των διπλωματών στο εξωτερικό, παρόλο που το δίκτυο εξαπλωνόταν από τη γαλλική αυλή του Ακίσγρανου, το σημερινό Άαχεν (ή Αιξ-λα-Σαπέλ), μέχρι το χαλιφάτο της Βαγδάτης. Υπάρχουν μόνο τυχαίες αναφορές σε επιστολές Βυζαντινών συγγραφέων και διανοουμένων, που κατά καιρούς αναλάμβαναν κάποια επίσημη θέση ή εκκλησιαστικά και διοικητικά αξιώματα μακριά από την Κωνσταντινούπολη, οι οποίες όμως δεν προσφέρουν ιδιαίτερες πληροφορίες, παρά

μόνο αναφέρουν παράπονα σχετικά με τις ταλαιπωρίες του ταξιδιού σε κακοτράχαλους δρόμους με μέτρια άλογα, με την κακοκαιρία, την κακή ποιότητα τροφής και στέγης, και την υλική, ηθική και πολιτισμική ένδεια των επαρχιών που επισκέπτονταν. Όμως, αυτά τα παράπονα συχνά μοιάζουν υπερβολικά και, εν πολλοίς, αδικαιολόγητα... Δεν υπάρχουν, λόγου χάρη, αναφορές για ληστές που επιτίθενται στους ταξιδιώτες – είναι ένα από τα στοιχεία που κάνουν το Βυζάντιο να διαφέρει από τη Δύση εκείνης της εποχής. Και μια ιστορία σαν της Δανιηλίδας στην Πελοπόννησο σίγουρα δεν προδίδει ένδεια πόρων, αλλά αφθονία υλικών αγαθών.

Ωστόσο, το ταξίδι των αξιωματούχων για τον διαγωνισμό καλλονής του 882 αποδείχθηκε περισσότερο σχολαστικό και κουραστικό, παρά αίσιο. Όπως ήδη αναφέραμε, η νικήτρια, που επιλέχθηκε από την Ευδοκία, καταγόταν από την πρωτεύουσα και λεγόταν Θεοφανώ. Και το δικό της όνομα, όπως και μιας προηγούμενης νικήτριας, φανερώνει τη λαμπρότητα της θείας εκδήλωσης.